

replacement of consumer values with human, humanistic ones. **Conclusion.** The Church's teaching of man emphasizes his dignity, the need for respect for life as holiness. In the encyclicals "Redemptor Hominis", "Evangelium Vitae" by John Paul II, "Laudate si" Francis I, environmentally responsible behavior aimed at preserving nature is considered to be a moral duty of every person, especially a believer. The freedom granted to him by God is inextricably linked with responsibility for all life in the world.

Keywords: environmental problem, ecological responsibility, behavior, environment, environmental paradigm, encyclical.

УДК 502.1:159.922 (045)

С. С. Орденів

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Національний авіаційний університет;
e-mail: ordenov@nau.edu.ua;
ORCID ID: 0000-0002-2572-8300; Researcher ID: Q-7658-2018

Анотація. У статті розкривається специфіка формування екологічної свідомості в умовах глобалізації. Акцентується увага на недостатньому забезпеченні з боку урядів країн екологічної рівноваги та безпеки природокористування на інституціональному рівні. Наголошується, що для подолання негативних тенденцій в екологічній сфері формування екологічної свідомості повинно відбуватися у напрямку досягнення оптимальної взаємодії суспільства і природи, а також забезпечення гармонізації матеріального і духовного життя суспільства. Сучасна екологічна свідомість повинна подолати суперечності, які виникають у системі людина-природа шляхом зміщення акцентів етичних засад – від антропоцентризму до екоцентризму, що дозволить відновити рівновагу між людиною та біосферою у процесі суспільного розвитку.

Ключові слова: екологічна свідомість, глобалізація, екологічна безпека природокористування, глобальні проблеми сучасності, розвиток суспільства..

Вступ

У сучасному суспільстві екологічна проблема набула чітких обрисів глобальності, фактично поставивши все людство на межу виживання. Міжнародна спільнота б'є на сполох, а різноманітні екологічні форуми рекомендують розвивати наукові дослідження, присвячені цій проблематиці, для того, щоб віднайти такий шлях розвитку глобального суспільства, який би задовольнив нагальні потреби зростаючого народонаселення, не завдаючи, водночас, руйнівного впливу на природу. Екологічна тематика імпліцитно присутня в сучасному науковому дискурсі, незалежно від галузі знань, об'єднуючи представників різних наук навколо вирішення найактуальнішої проблеми сучасності – екологічної безпеки природокористування. Екологічною проблематикою зайняті політологи і філософи, юристи і соціологи, економісти і «зелені» ідеологи – фундатори нового екологічного руху, що загалом сприяє її комплексній науковій розробці.

Водночас, в основі більшості сучасних досліджень лежить внутрішнє бажання подолати існуючі наслідки при одночасному збереженні того способу суспільного життя, яке, по суті, й привело до існуючого стану речей в екологічній сфері. В першу чергу, це пов'язано з певними політичними і економічними традиціями, які склалися у глобалізованому соціумі, та які впливові гравці на міжнародно-політичній арені не поспішають змінювати, адже це стосується, у першу чергу, їхніх інтересів. Разом із тим, екологічні зміни, які відбуваються на нашій Планеті, суттєво впливають на умови життя людей, «викликаючи непередбачені зміни клімату, руйнування екосистем, виснаження природних ресурсів, а відтак – їхню нестачу» (Клешня, 2020: 57), що вказує на суттєвий взаємозв'язок між політикою, економікою та екологією.

Безупинний економічний розвиток обумовлює зростання споживання, що за умови обмеженості природних ресурсів не може не вести до

катастрофічних наслідків. Обираючи недалекоглядну тактику короткотермінового вирішення поточних проблем, людство вдається до неоправданого стратегічного помилки. Бажання капіталістичних економік вирішити будь-що свої вузькоутилітарні економічні інтереси шляхом збільшення споживання природних ресурсів за рахунок країн «третього світу» призвело до нанесення значної шкоди здоров'ю нинішніх та непоправних наслідків для прийдешніх поколінь у цих країнах. Вищезазначене вказує на актуалізацію вивчення екологічних проблем сучасного суспільства, особливо у контексті усвідомлення людиною наслідків неконтрольованого природокористування. Напрацювання нових підходів до вирішення екологічних проблем у сучасних умовах потребує нових знань про трансформацію екологічної свідомості, що й актуалізує дане дослідження.

Мета дослідження

Теоретичною основою дослідження виступили соціальні, філософські, політекономічні та політологічні дослідження Р. Аллена, В. Вернадського, А. Гора, А. Печчеї, Т. Розака, Е. Фрома, П. Тейяра де Шардена, А. Швейцара та ін.

Методологія дослідження

У дослідженні використано діалектичний, компаративний та прогностичний методи у їхньому інтегративному поєднанні. Були використані також системний та аксіологічний підходи, що сприяло поглибленому розумінню змісту екологічної свідомості.

Результати

Згідно з Ріо-де-Жанейрською (1992 р.), Кіотською (1997 р.), Йоганнесбурзькою (2002 р.) та іншими міжнародно-екологічними конвенціями і форумами, екологічна криза в світі віднесена до розряду глобальних. Це означає, що в сучасному суспільстві екологічні проблеми становлять найбільшу небезпеку для нас і наших нащадків. Людина з моменту свого виникнення як виду взаємодіяла з навколишнім середовищем і

впливала на нього. Однак по-справжньому відчутного масштабу цей вплив досягнув лише з початком промислового освоєння природних ресурсів. Видобуваючи викопне паливо – вугілля, газ, сланець, нафту, а також метал та інші корисні копалини, люди спочатку не розуміли, що всі ці речовини, які були вилучені з природних надр, підлягають поверненню назад, до природи, але вже у вигляді екологічних забруднювачів. У результаті людство зіткнулося з глобальною проблемою забруднення ґрунту, води, повітря, що стало причиною виникнення екологічної кризи. Інтенсивність цього забруднення в світі продовжує зростати катастрофічними темпами, тому серйозні наслідки екологічної кризи людству доведеться усувати вже найближчим часом.

Слід зазначити, що будь-який масштабний соціальний проект ґрунтується на усвідомленій – раціональній – діяльності людини. Тому, приступаючи до реалізації глобального проекту захисту біорізноманіття та порятунку планети від кліматичних змін, слід пам'ятати одне з найвідоміших гасел глобалізації: мислити – глобально, а діяти – локально. Водночас, низка фахівців у різних сферах знань попереджають: вважати, що екологічні проблеми можна подолати лише за допомогою економічних важелів та управлінських технологій, удосконалюючи природо-захисне законодавство країн та розробляючи нові стандарти природо-користування, є абсолютно помилковим, адже екологічна криза в світі обумовлена, насамперед, капіталістичним способом виробництва, цінностями та категоріями суспільства споживання, без коригування яких не можна змінити ситуацію з природокористуванням на краще. В системі аксіологічних засад, що формується у сучасному суспільстві, екологічний фактор повинен стати визначальним, що «може і повинно бути вирішено тільки через екологічне виховання» (Матюхіна, 2020: 22). Отже, необхідною умовою збереження природного різноманіття та відновлення навколишнього середовища є формування екологічної суспільної свідомості та моралі на принципово нових засадах, цінностях і пріоритетах, що відповідають соціо-центриським світоглядним орієнтирам.

Зростання населення планети при одночасному соціально-економічному розвитку промислово-розвинутих країн тягне за собою збільшення споживання продуктів, товарів і послуг у світі, в якому природні ресурси є обмеженими та, переважно, невідновлюваними, що, при нинішніх темпах споживання, незабаром приведе до незворотної екологічної кризи та глобального ресурсного колапсу. Зважаючи на це, український дослідник В. Буряк зазначає, що психологічна складова залежності від демонстративного та постійного споживання стала очевидною у світових масштабах після початку світової економічної кризи 2008 року (Буряк, 2011). Можна лише додати, що сучасні маркетингові стратегії, які є інтегрованими у потреби суспільства споживання, окрім безпосередньої своєї мети – вимивання коштів з кишень споживачів мають й інші «побічні» ефекти у вигляді деструктивного впливу на антропосоціогенез та екологічний довкілля.

В контексті сказаного цілком очевидним є вплив соціально-економічної діяльності людини на зміни

біосфери, про що свого часу говорив В. Вернадський. Згідно з його ученням, біосфера являє собою організовану, динамічну і стійко-врівноважену систему, яка має здатність до самопідтримки і саморозвитку (Вернадський, 2004). І поява в біосфері людини, з її природним прагненням до пізнання та освоєння світу, є черговим етапом в еволюції природи. Це також означає, що біосфера у результаті свідомої людської діяльності неминуче має докорінно змінюватися, переходячи у якісно новий стан, який В. Вернадський назвав ноосферою, тобто сферою розуму. У ноосфері людина не тільки перетворює природу відповідно до своїх потреб, але й з урахуванням законів біосфери на підставі встановлення стійких зв'язків між конкретними екологічними умовами, в яких реалізується взаємообумовлена система взаємодії людини та природи. У цьому сенсі, формування екологічної свідомості визначає розгортання структури і напрямків соціально-економічного розвитку людства та впливає на поведінку людини з урахуванням реальних загроз від її власних дій. Мова йде про екологічні ризики і виклики при існуючому стані асиміляції людини та технологічному впливі на глобальну біосистему планети.

У найширшому розумінні екологічна свідомість є результатом усвідомлення людиною того, що існуючі умови її життя можуть кардинально змінитися на досить тривалий час, або взагалі – зникнути назавжди. Тому, щоб цього не відбулося, необхідно узгодити людські цілі зі способами задоволення екологічних потреб, що повинно відобразитися у загальних принципах екологічної етики. У процесі цього узгодження встановлюються правила людської поведінки, що ґрунтуються на поєднанні екологічних і морально-етичних критеріїв. Власне, ідеться про гармонізацію відносин людини та природи на етичних засадах застосування екологічного імперативу – тобто вимог і правил охорони навколишнього середовища, що випливають із незворотності настання шкідливих наслідків для людини та природи у результаті неконтрольованого природо-користування.

Свого часу М. Моїсеєв, спираючись на вчення В. Вернадського про біосферу та її поступовий перехід у ноосферу, що відбувається на основі перетворення людиною природи відповідно до своїх цілей і інтересів, розробив теорію «екології Людини». Вважаючи, що кризь призму поєднання різноманітних факторів людської життєдіяльності (економічних, соціокультурних, науково-технічних, біологічних), враховуючи при цьому суперечливості прагнень та відмінність цілей, а також ціннісних настанов людей, які проживають у різних політичних, соціокультурних та природних умовах, саме «екологічний імператив» змушує їх знаходити спільну мову та приймати спільні рішення для забезпечення «кoeволюції людини і біосфери». На думку вченого, коеволюція виступає тією необхідною умовою, яка забезпечує збереження людства у складі біосфери, сприяючи виживанню людини на планеті (Моїсеєв, 1990: 63). Визначаючи екологічний імператив як ту межу, що позначає допустиму активність людини, яку вона не має права переступати за жодних обставин, тим

самим М. Моїсеев позначає новий принцип взаємодії людини з природою. Екологічний імператив, за аналогією з Кантовим категоричним імперативом, застосовується без жодних винятків, у всіх випадках, місцях і обставинах природокористування. Він позначає вимогу дотримуватися комплексу пріоритетних та обов'язкових до виконання обмежень діяльності людини як таких, що можуть призвести до катастрофічних наслідків для усього людства.

На думку М. Моїсеева, запровадження екологічного імперативу може сприяти початку коеволюції. Він виділяє два основні напрями для ініціації цього процесу: по-перше, це цілеспрямоване виховання нашого суспільства та перебудова його моральної основи; по-друге, обмеження неконтрольованого розвитку продуктивних сил. Тобто потрібно не лише стримувати темпи розвитку та обсяги виробництва товарів, енергії і т. д. Йдеться про узгодження того, як це виробництво впливатиме на екологічні зміни, з тим, наскільки суспільство буде спроможне пристосуватися до цих змін (Моїсеев, 2003). Водночас, перебудова моральних принципів та виховання суспільства є складним процесом. З одного боку, потрібно забезпечити неухильне дотримання екологічних принципів на усіх рівнях соціального життя, а з іншого – ефективна реалізація екологічного імперативу є можливою лише завдяки дотриманню усього комплексу морально-етичних норм і принципів, які існують у суспільстві, адже кінцева мета полягає у досягненні визнання екологічних правил більшістю.

Якщо для досягнення екологічного балансу йдеться про розумне обмеження споживання енергетичних ресурсів і виробництв, то у даному випадку актуальним є також звернення до морального імперативу. Сьогоднішнє суспільство розколоте колосальною майновою нерівністю, і цей розкол із часом тільки наростає. Одержимість людей прагненням до безмежного збагачення та необмеженого споживання перебуває поза лаштунками здорового глузду. Зокрема, за словами Генерального секретаря ООН, нині понад 70 відсотків людей у світі живуть в умовах зростаючої нерівності у доходах та якості життя, а 26 найбагатших людей у світі мають сукупне багатство, яке еквівалентне доходам половини світового населення (Новости ООН: Глобальний взгляд. Человеческие судьбы, 2020). Звідси виникає абсолютно закономірне питання: а чи здатне сучасне суспільство до реалізації проекту коеволюції? Адже люди дедалі більше впадають у залежність руйнівних принципів суспільства споживання, що тягне за собою високий рівень фінансового розшарування у світі, породжує економічну нестабільність, корупцію, фінансові кризи, зростання злочинності, призводить до погіршення фізичного та психічного здоров'я людей. Цей факт суттєво прискорює наближення людства до тієї межі, коли доведеться робити екстремний вибір між неконтрольованим «саморегульованим» хаосом ринкових відносин та осмисленим переходом до якісно нового світосприйняття. Тому першочерговим завданням міжнародної спільноти, на нашу думку, є усунення соціальної причини виникнення нерівності на планеті, перш ніж сліпа і бездумна гонитва за

багатством зруйнує світову економіку, призведе до остаточного розшарування суспільства та знищить екологію на планеті.

Отже, з усього вищесказаного випливає, що питання формування екологічної свідомості та екологічного імперативу на сьогоднішній день є питанням світоглядного, морально-етичного та політико-соціального характеру. В теперішньому техногенному глобалізованому світі утворилася досить парадоксальна ситуація: розвиток сучасних наук та високих технологій, що наділяє людину колосальними можливостями, використовується для її поневолення, руйнування соціальних зв'язків та знищення планети. Тому потрібно обрати таку форму соціальної взаємодії, яка б увібрала в себе усі частини картин світу, та сформувати нову доктрину, здатну взяти до уваги світ думки і світ природи, наповнену при цьому духовно-моральним змістом. Як зазначають С. Гроф, Э. Ласло та П. Рассел у роботі «Революція свідомості. Трансатлантичний діалог», людству потрібно подолати розколотість та фрагментарність сучасної свідомості, в якій існують розриви між тілом і розумом, фізичним та духовним, зовнішнім та внутрішнім, людиною й природою (Гроф, Ласло, Рассел, 2004). Ця нова парадигма свідомості має поєднати нинішню фрагментарну картину реальності, увібравши в себе всі знання, накопичені різними науками, особливо сучасними природничими, та внести його до контексту гуманітарних і суспільних наук. Звідти, навпаки, потрібно інтегрувати в природничі і технічні науки те, що становить сутність гуманістики: гуманізм, загальнонаукову і філософську методологію та антропоцентризм, адже предметом цих наук є людина, а їхньою метою – виявлення усього найкращого, що є в людині і соціумі. Це сприятиме виживанню людству у новому полікультурному світі та дозволить знайти вірний шлях до подальшого суспільного розвитку, який не руйнує планету.

Обговорення

Екологічна свідомість являє собою сукупність чуттєвих і уявних образів, що безперервно змінюються та безпосередньо фіксують індивідуальний чи громадський екологічний досвід, який передбачає екологічну практику та прогнозування. Подібне трактування екологічної свідомості не лише долає спроби його зведення лише до системи знань, але й обґрунтовує її прогностичну функцію. Завдяки цій функції екологічна свідомість здатна не лише рефлексувати щодо поточного стану в екологічній сфері, але й прогнозувати майбутні події, ще не досягнуті результати діяльності з вирішення екологічних проблем. Екологізація свідомості передбачає зміну спрямованості свідомості, її коадаптацію та орієнтацію на більш адекватне відображення стану довкілля і відповідних ціннісних установок, у потребах діяльності.

А. Несс та П. Мейляндер у статті «Менталітет майбутнього» зазначають, що якщо людство хоче вижити, воно повинно навчитися думати по-іншому. Наші думки про майбутнє повинні стати лояльнішими до природи та мають стосуватися всіх людей і живих

істот, що мешкають на планеті (Нэсс, Мейляндер, 2009). Такий спосіб мислення допоможе нам знайти альтернативу тому, що на сьогоднішній день здається небезпечним для життя і легковажності, яка ні до чого не зобов'язує. Цей спосіб мислення автори називають глибинною екологією, вважаючи її формою моральної серйозності, що ґрунтується на аналізі та науці. У своїй основі, глибинна екологія спрямована на розгляд питання про те, що таке якість життя та які вічні цінності нас поєднують. По суті, глибинна екологія – це усвідомлена позиція, що зобов'язує людину як мислячу істоту відповідально ставитися до життя. Р. Декарт стверджував: мислю – отже існую! Мислення безпосередньо пов'язано із життям. У той час, як життя перебуває під загрозою знищення, мислення також перебуває під загрозою. Саме тому наше осмислене ставлення до природи і способу буття повинно змінитися для того, щоб врятувати як життя, так і мислення.

Щоб врятувати життя на планеті, потрібні, як зазначає М. Моїсєєв, зміни характеру потреб людей, їхніх споживчих ідеалів, що вимагає переходу від суспільства споживання до якоїсь нової форми ставлення до речей (Моїсєєв, 2003). У гонитві за надприбутками індустрія споживання прагне до максимального здешевлення виробництва, що неминуче веде до погіршення якості виробленої продукції, зменшення терміну її придатності та ефективності використання. Це – форма нової маркетингової стратегії – виробляти продукції більше і низької якості, щоб збільшувати обсяги продажів. Але такий підхід у разі підвищує екологічні збитки від його виробництва. Саме тому в умовах сучасних екологічних труднощів потреби суспільства визначаються не тільки матеріальним виробництвом продукції, але й тим, як вона виробляється, її якісними показниками та екологічністю застосованих технологій.

Отже, екологічна криза – це, по суті, криза світоглядна, яка не підпорядковується суто економічним факторам розвитку. З позиції досягнення оптимальної взаємодії суспільства і природи, а також забезпечення гармонізації матеріального і духовного життя суспільства, екологічні і соціально-економічні прагнення людства на світоглядному ґрунті у перспективі повинні поєднуватися. У даному контексті М. Реймерс зазначав, що, оскільки людство стало глобально-цілісним у фізичному, політичному та економічному аспектах, але не соціально, відбувається поглиблення вже існуючих глобальних проблем, викликаних нерівномірністю економічного, науково-технічного і соціального розвитку розвинутих країн і країн третього світу, що сприяє поглибленню екологічної кризи. Він вважав, що у глобалізованому світі екологічна політика держав повинна стати домінуючою в усій світовій політиці, адже визначає можливості і шляхи виживання людства в цілому. У такому випадку наука, політика та ідеологія йдуть поруч, причому «екологія виявляється інструментом, який формує світогляд екологічного етапу розвитку загально-людської культури» (Реймерс, 1994: 272). Це означає, що у ході формування економічної свідомості потрібно пов'язувати стратегію розвитку зі стратегією збереження довкілля, оскільки, за відсутності системи соціальних обмежень,

ринкові механізми зумовлюють надексплуатацію і зневагу суспільними потребами.

Висновки

У сучасному суспільстві екологічні проблеми становлять найбільшу небезпеку для нас і наших нащадків. Це означає, що в системі аксіологічних засад глобалізованого суспільства екологічний фактор повинен стати визначальним. Власне, ідеться про формування екологічної свідомості та гармонізацію відносин людини і природи на етичних засадах застосування екологічного імперативу – тобто вимог і правил охорони навколишнього середовища, що впливають із незворотності настання шкідливих наслідків для людини та природи у результаті неконтрольованого природокористування. Екологічний імператив позначає вимогу дотримуватися комплексу пріоритетних та обов'язкових до виконання обмежень діяльності людини як таких, що можуть призвести до катастрофічних наслідків для усього людства. Отже, питання формування екологічної свідомості та екологічного імперативу на сьогоднішній день є питанням світоглядного, морально-етичного та політико-соціального характеру.

З позиції досягнення оптимальної взаємодії суспільства і природи, а також забезпечення гармонізації матеріального і духовного життя суспільства, екологічні і соціально-економічні прагнення людства на світоглядному ґрунті у перспективі повинні поєднуватися. У глобалізованому світі екологічна політика держав повинна стати домінуючою в усій світовій політиці, адже визначає можливості і шляхи виживання людства загалом. Це означає, що у ході формування економічної свідомості потрібно пов'язувати стратегію розвитку зі стратегією збереження довкілля, оскільки, за відсутності системи соціальних обмежень, вплив ринкових механізмів на природу зумовлює її надексплуатацію і зневагу до суспільних потреб.

Список літератури

1. Буряк В. В. Динамика культуры в э поху глобализации: ноосферный контекст / В. В. Буряк. – Симферополь: ДИАИПИ, 2011. – 462 с.
2. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский; предисловие Р. К. Баландина. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 576 с. – (Библиотека истории и культуры).
3. Гроф С. Революция сознания: Трансатлантический диалог / С. Гроф, Э. Ласло, П. Рассел; пер. с англ. М. Драчинского. – М: ООО «Издательство АСТ» и др., 2004. – 248, [8] с. – (Philosophy).
4. Клешня Г. М. Екологічний імператив як фактор антропологічної безпеки сучасного суспільства / Г. М. Клешня // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – № 1 (31). – К.: НАУ, 2020. – С. 57-63.
5. Матюхина А. А. Традиции как основа экологической парадигмы культуры современного общества / А. А. Матюхина // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – Вип. 1(32). – К.: НАУ, 2020. – С. 119-124.
6. Моїсєєв Н. Н. Избранные труды. В 2-х томах. Т.2. Междисциплинарные исследования глобальных проблем. Публицистика и общественные проблемы. – М.: Тайдекс Ко, 2003. – 264 с.
7. Моїсєєв Н. Н. Человек и ноосфера / Н. Н. Моїсєєв. – М: Молодая гвардия, 1990. – 352 с.
8. Новости ООН: Глобальный взгляд. Человеческие судьбы. Генсек ООН: мы плывем по одному морю, но кто-то – на яхте, а кто-то – цепляясь за обломки [Электронный ресурс]. 18 июля 2020. – Режим доступа: <https://news.un.org/ru/story/2020/07/1382271>
9. Нэсс А. Менталитет будущего [Электронный ресурс] / А. Нэсс, П. Мейляндер // Карельская экологическая газета «Зелёный лист», 2009, № 1(94); перепечатка с норвежской

газеты «Dagladet» от 22 января 2007. – Режим доступа: <http://www.ladoga-park.ru/a100525161053.html>

10. Реймерс Н. Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы) / Н. Ф. Реймерс. – М.: Россия молодая, 1994. – 367 с..

References

1. Buryak, V. V., 2011. *Dinamika kultury v e pokhu globalizatsii: noosfernyy kontekst* [The dynamics of culture in the era of globalization: the noospheric context]. Simferopol: DIAYPI.

2. Vernadskiy, V. I., 2004. *Biosfera i noosfera* [Biosphere and noosphere]. Moscow: Ayris-press.

3. Grof, S., Laslo E., and Rassel P., eds., 2004. *Revolutsiya soznaniya: Transatlanticheskiy dialog* [A Revolution of Consciousness: Transatlantic Dialogue]. Moscow: OOO "Izdatelstvo ACT".

4. Kleshnia, H. M. 2020. "Ekologichnyi imperativ yak faktor antropologichnoi bezpeky suchasnoho suspilstva" [Ecological imperative as a factor of anthropological security of modern society]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiya. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies*, 1(31): 57-63.

5. Matiukhyna, A. A., 2020. *Traditsyyi kak osnova ekologicheskoi paradyhmy kultury sovremennoho obshchestva* [Traditions as the basis of the ecological paradigm of the culture of modern society]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho*

universytetu. Seriya : Filosofiya. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies, 1(32): 119-124.

6. Moiseyev, N. N., 1990. *Chelovek i noosfera* [Man and Noosphere]. Moscow: Molodaya gvardiya.

7. Moiseev N. N., 2003. *Izbranny'e trudy*. T. 2. *Mezhdisciplinarny'e issledovaniya global'nykh problem. Publicistika i obshchestvenny'e problemy* [Selected Works. T.2. Interdisciplinary research of global problems. Journalism and social problems]. Moscow: Tajdeks Ko.

8. UN News, 2020. Gensek OON: my plyvem po odnomu moryu. no kto-to – na yakhte. a kto-to – tseplyayas za oblomki [UN Secretary General: we are sailing on the same sea. but someone is on the yacht. and someone – clinging to the wreckage]. Accessed June 18. <https://news.un.org/ru/story/2020/07/1382271>

9. Ness A., and Meylyander P., 2009. *"Mentalitet budushchego"* [Mentality of the Future]. Karelskaya ekologicheskaya gazeta "Zelenyy list" [Karelian ecological newspaper "Green leaf"]. Accessed September 21, <http://www.ladoga-park.ru/a100525161053.html>

10. Reymers, N. F., 1994. *Ekologiya (teorii. zakony. pravila. printsipy i gipotezy)* [Ecology (theory, laws, rules, principles and hypotheses)]. Moscow: Rossiya molodaya

С. С. Орденов

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Аннотация. В статье раскрывается специфика формирования экологического сознания в условиях глобализации. Акцентируется внимание на недостаточном обеспечении со стороны правительств экологического равновесия и безопасности природопользования на институциональном уровне. Отмечается, что для преодоления негативных тенденций в экологической сфере формирование экологического сознания должно происходить в направлении достижения оптимального взаимодействия общества и природы, а также обеспечения гармонизации материальной и духовной жизни общества. Современное экологическое сознание должно преодолеть противоречия, возникающие в системе человек-природа путем смещения акцентов этических устоев – от антропоцентризма до эоцентризма, что позволит восстановить равновесие между человеком и биосферой в процессе общественного развития.

Ключевые слова: экологическое сознание, глобализация, экологическая безопасность природопользования, глобальные проблемы современности, развитие общества.

S. Ordenov

FORMATION OF ECOLOGICAL CONSCIOUSNESS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Introduction. Continuous economic development is the cause of consumption increase, which, under the limited natural resources, cannot but lead to catastrophic consequences. This actualizes the study of environmental problems of modern society, especially in the context of man's awareness of the final results of uncontrolled use of nature. **The aim and tasks** are aimed at socio-philosophical studying the specificity of the formation of ecological consciousness in the context of globalization. **Research methods** used in the study are dialectical, comparative and prognostic methods in their integrative combination. **Research results.** A necessary condition for the preservation of natural diversity and the restoration of the environment in the context of globalization is the formation of ecological social consciousness and morality on fundamentally new principles, values and priorities that meet socio-centric worldview guidance. Ecological consciousness determines the development of the structure and directions of socio-economic development of mankind and influences human behavior, taking into account the real threats from its own actions. **Discussion.** Ecological consciousness is a set of sensory and imaginary images that are constantly changing and directly record individual or social environmental experience, which involves environmental practice and forecasting. **Conclusion.** In modern society, environmental problems are the greatest danger to all the humans and their descendants, which determines the leading place of the environmental factor in the system of axiological principles of a globalized society.

Keywords: ecological consciousness, globalization, ecological safety of nature use, current global problems, development of society.

УДК 656.7.071.7.351.814.263.2:378:168.522(045)

О. М. Сідоркіна

ОСОБЛИВОСТІ ЗНАННЯ ПРО ПРИРОДУ НА РАННІХ ЕТАПАХ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Національний авіаційний університет
ORCID: 0000-0002-8624-2398

Анотація. У статті розглядаються особливості формування та характер знання про природу на ранніх етапах суспільного розвитку. Показується детермінованість процесу взаємовідносин між природою та людиною та специфіки системи знань про природу особливостями індивідуальної і суспільної праці. Доводиться, що витоки переплетіння різних форм духовної культури та суспільної свідомості первісної людини, нерозчленованість її знань про природу і пізнавальної сфери загалом полягають у нерозчленованості самого суспільного буття. Подібний характер ставлення до природи та засоби її пізнання відображали рівень розвитку матеріальних продуктивних сил суспільства, культури, пізнавальної діяльності, загальні умови життя.